

ČASŤ OBCE

NOVOĽUBOVNIANSKE KÚPELE

V malebnom údolí potoka Ľubovnianka, pravého prítoku rieky Poprad, 7 km od okresného mesta Stará Ľubovňa, ležia kedysi prekvitajúce a vyhľadávané kúpele Nová Ľubovňa.

Minerálne pramene, nachádzajúce sa uprostred ihličnatých lesov v závere 2,5 km dlhej doliny Ľubovnianskeho potoka v nadmorskej výške 556 m, sa vďaka na zlom prebiehajúcej dolinou Popradu a tvoria sústavu zemito - železnatých, studených kyseliek. O ich liečebnej sile sa vedelo už dávno. Viedenský lekár a profesor chémie *Heinrich Johann*

Crantz, ktorého viedenská vláda poverila výskumom minerálnych prameňov a zistením ich liečebného využitia, vo svojom diele *Liečivé pramene Rakúskej monarchie* označil tieto pramene za veľmi silne mineralizované, v ktorých sa po dlhšom uskladnení usádza hnedá zemina s obsahom železa. Roku 1795 známy chemik a balneológ *profesor Pavol*

Kitaibel, ktorý sa na spiatocnej ceste z Bardejova do Pešti zastavil v kúpeľoch, konštatoval, že chemické zloženie minerálnej vody je veľmi podobné chemickému zloženiu bardejovských kyseliek.

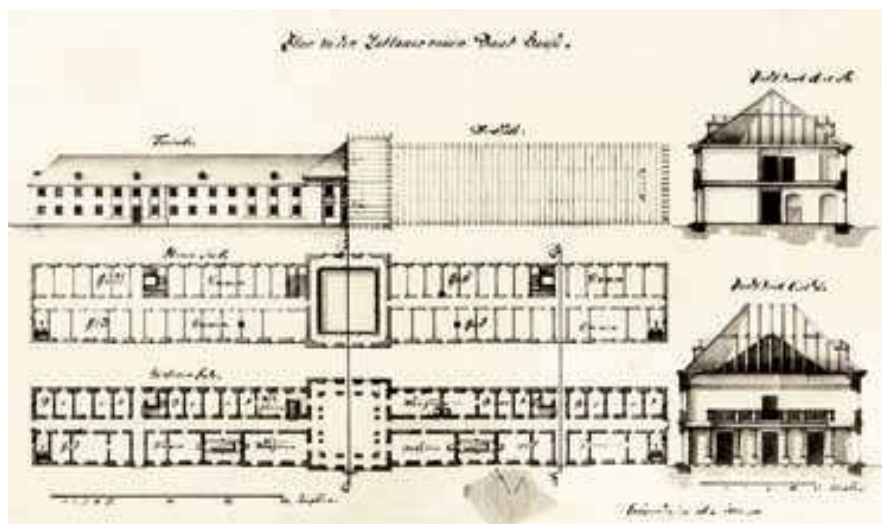
Kúpele v roku 1758 ešte neboli. Najstarší údaj o ich existencii sa nachádza v kanonickej vizitácii z roku 1792, v ktorej sa spomína, že v kúpeľoch je drevená kaplnka. Z vizitácie v roku 1832 vieme, že ju postavil prvý spišský biskup Karol Salbek. Salbek bol spišským biskupom v rokoch 1776–1785.² Zasadil sa o vrátenie bývalých zálohovaných fár od Krakovského, resp. Tarnovského biskupstva Spišskému biskupstvu. Okrem toho prebudoval biskupskú rezidenciu, zriadil letné sídlo biskupov v Spišskom Štiavniku. Nie je preto div, že v akiste už jestvujúcich kúpeľoch dal postaviť okolo roku 1780 drevenú kaplnku. Nie je vylúčené, že kúpele založili ešte poslední poľskí starostovia, konkrétne knieža Kazimír Poniatowski. V tej dobe totiž boli u poľskej šľachty mimoriadne obľúbené kúpele vo Vyšných Ružbachoch. Do Novej Ľubovne to mala ešte bližšie. Kúpele ako už jestvujúce a fungujúce sa spomínajú v roku 1793, keď Uhorská komora vypísala súbeh na prenájom práva výčapu, pričom sa spomína, že sa to netýka hostinca v Novoľubovnianskych kúpeľoch, pretože ten sa prenajíma spolu s kúpeľami.⁴ Z ďalšieho dokumentu vieme, že v roku 1796 bol nájomcom uvedeného hostinca Martin Melchioris.⁵

V Krajinskom archíve v Budapešti sa nám podarilo nájsť presný plán kúpeľov z roku 1800.⁶ Z neho vyplýva, že kúpele vtedy už boli riadne vybudované. Boli zachytené a upravené dva pramene, oproti nim bola „stará“ kúpeľná budova (A). Ďalej tam bola budova patriaca grófkke Csákyovej (B), ďalej tam bola priestranná sála, akiste na zábavy (C), maštal' na kone (D), vozáreň (E), sklad (F), budova na ubytovanie kúpeľných hostí, ktorej tretinu používa spišský biskup (G), starý domček (H), budova najnovšie postavená (I), miestnosť na ohrievanie vody (K), prameň používaný na kúpanie (L), kabínka na kúpanie (M), kaplnka (N), horáreň (O), sklad (P), padovňa (Q a R), hostinec (S) a ďalšie pomocné budovy a plochy. Ide teda o kúpele, ktoré boli vybudované podľa presného plánu a mohli fungovať najmenej 20–30 rokov. V rokoch 1801 – 1802 v nich vybuvoval spišský biskup Karol Salbek novú murovanú kaplnku Povýšenia sv. Kríža, ktorú konsekroval v roku 1802.

Kúpele v tej dobe mal v prenájme lekár zo Starej Ľubovne Karol Kroczkiewicz. Za nájom platil ročne 276 zl. Keďže kúpele boli mimoriadne obľúbené a niektoré budovy malé a už schátrané, požiadaval administrátor Provincie XVI spišských miest v roku 1801 Uhorskú komoru o peniaze na stavbu novej kúpeľnej budovy, hostinca a vozárne. Odôvodňovalo sa to aj liečebnými výsledkami kúpeľov. O veci sa jednalo vo Viedni i v Budíne. Nakoniec bola povolená suma 3073 zl. 30 gr. na stavbu murovanej poschodovej

budovy. Do Budína sa rozhodnutie Dvorskej rady expedovalo z Viedne 30. marca 1802. Projekt novej budovy sa vyhotovil v januári a októbri 1802.¹⁰ Budova bola postavená na mieste starej budovy oproti prameňom. Mala pomerne veľa bytov pre hostí na dvoch poschodiach, kúpeľne, hosťovskú izbu, jedálne. V roku 1806 už bola hotová, spolu aj s novým hostincom, ako to vyplýva z plánu zhotoveného Ing. Ľudovítom Mecznerom.¹¹

¹¹ MOL Budapest, S 11, Nr. 1496.

Plán kúpeľného domu z roku 1802. Repro I. Chalupický

Plán kúpeľov z roku 1806. Repro I. Chalupický

Pohľad na kúpeľný dom zo začiatku 19. storočia. Archív M. Chabadu

V roku 1813 podal lekár Provincie XVI spišských miest Jozef Lippits Miestodržiteľskej rade podrobnú správu o dvoch liečivých minerálnych prameňoch a ich chemickom rozbere, ako aj o kúpeľoch Nová Ľubovňa. Píše o tom, že fungujú už niekoľko rokov. Sú lokalizované uprostred lesov. Sú tam dva pramene: nižný a vyšný. Ďalej podal výsledky chemického rozboru vody s komentárom. Došiel k záveru, že ide o liečebné pramene, ktoré sa hodia na posilnenie organizmu, na liečenie nervových a srdcových chorôb, chorôb krvného obehu a ciev. Preto ich ako lekár môže len odporúčať.

Ako známe ich spomína aj Friedrich Fuchs vo svojej knihe o centrálnych Karpatoch z roku 1863. V správe kúpeľného komisára Antona Rusziczkeho z roku 1864 sa spomína, že po Smokovci sú to druhé najvýznamnejšie kúpele na Spiši, ďaleko pred Ružbachmi. Ich presnejší popis máme z roku 1870. Vtedy bol správcom kúpeľov Ján Husz, kúpeľníkom Štefan Hudík a pekárkou Zuzana Hilienberová. Bolo tu 7 víl, ktoré slúžili ako „letný byt pre hostí“, ďalej jedna jedáleň, „letný byt pre Probstnerovcov“ a nová kúpeľná budova. Všeobecne bol vychýrený vynikajúci kuchár „čierny Johann“. V roku 1876 sú známe: veľký švajčiarsky dom (2 poschodia, spolu 23 izieb), malý švajčiarsky dom (3 izby), ďalej „trakty č. II, III, IV a V“ spolu s 27 izbami, ktoré boli spojené aj s kúpeľnými miestnosťami.

Bola tu aj kuchyňa s jedálňou. Ceny boli mierne.¹⁶ Tlačou bola vydaná analýza minerálnej vody, ktorú urobil Viedenský geologický ústav v roku 1873. Vtedy už mali kúpele k dispozícii 11 budov so 121 posteľami a v sezóne sa tu liečilo 196 domácich a 72 zahraničných hostí. Kúpele však navštívilo vyše 1500 návštevníkov. Hostia – statkári, lekári, lekárnici, úradníci, inžinieri, advokáti, obchodníci, poštmajstri – tu zvykli tráviť 2–4 týždne a pochádzali z Levoče, Prešova, Spišskej Novej Vsi, Brezovice, Plavnice, Pešti, Kežmarku, Aradu, zo Sabinova, Košíc, Gelnice, Zemplína a pod. Od roku 1882 tu počas letnej sezóny fungovala pošta. Začiatkom 80. rokov postavili ďalšie budovy a vybudovali cesty. Hostia v roku 1885 boli najmä z Pešti, napr. vdova Leopola Zichyho s dvoma vnukmi, Mária Sztárayová, Serafín Csáky, ministerský radca Kollerfy, poslanec snemu Guido v. Baussnern, profesori Gabriel Szarvas, Pokorný, Rauscher, Riedel a iní.²⁰ V roku 1898 tu bola poschodová budova reštaurácie spojená krytou chodbou s budovou kaviarne, nová kúpeľná budova s 18 kúpeľnými komorami, hala na pitnú kúru, promenáda a viacero starších i nových víl, spolu 12 budov so 120 izbami a s 200 posteľami. Veľmi sa cenilo, že ku kúpeľom patrili obrovský park, na ktorom bolo vybudovaných 7 km chodníkov. Kúpele patrili medzi najnavštevovanejšie ženské kúpele. Kúra bola kúpeľná, pitná a robili sa aj bahenné zábaly z domáceho bahna. Je samozrejmé, že sa konali i promenádne koncerty.

Prvá svetová vojna citeľne zasiahla aj kúpele Nová Ľubovňa. Nebolo dostatok

**Maľba kúpeľného domu na tanieri začiatok 20. storočia.
Archív Ľubovnianskeho múzea**

Čo nepoznačil zub času, dovŕšila druhá svetová vojna. Pri prechode frontu boli kúpele úplne vydrancované. Zdevastovaný bol aj park a ostatné plochy územia, ktoré slúžili kúpeľom. Majiteľ kúpeľov Alfréd Probstner emigroval. Podľa dekrétu prezidenta Československej republiky číslo 108/1945 Zb. sa kúpele dostali pod národnú správu.

Po prijatí zákona číslo 125/1948 Zb. o znárodnení prírodných liečivých zdrojov a kúpeľov a o začlenení a správe konfiškovaného kúpeľného majetku sa ešte rávalo so zavedením liečby. V roku 1948 sa začalo s obnovou schátralých ubytovacích a liečebných objektov, ktorú uskutočňovala Východoslovenská stavebná spoločnosť so sídlom v Starej Ľubovni. Práce na oprave budov sa skončili v roku 1950.²³ Obnovené boli iba tri jednoposchodové budovy. Ostatné boli zbúrané. Kúpeľná liečba však už nebola obnovená.

Suvení s maľbou kúpeľného domu zo začiatku 20. storočia. Archív Ľubovnianskeho múzea

V roku 1951 boli objekty kúpeľov odovzdané Revolučnému odborovému hnutiu a slúžili na zimnú a letnú rekreáciu. V roku 1954 sa v objektoch niekdajších kúpeľov zriadil Domov dôchodcov. Po jeho zrušení v roku 1964 bol do objektov bývalých kúpeľov umiestnený Ústav sociálnej starostlivosti pre mentálne postihnuté deti. 31. marca 1968 bol tento ústav zrušený a do objektov kúpeľov umiestnené Poľnohospodárske odborné učilište Stará Ľubovňa. Rozhodnutím Rady Východoslovenského krajského národného výboru v Košiciach číslo 259 z 10. septembra 1968 boli kúpele odovzdané podniku Skrutkáreň Stará Ľubovňa, aby celý areál v súlade s ekonomickým modelom okresu slúžil rekreačným účelom.²⁵ Nový majiteľ uskutočnil ich generálnu opravu, vybudoval bazén a lyžiarske zariadenia. Renovované objekty slúžili rekreačným a výletným účelom. 17. mája 1985 začala výstavba zotavovne Ľubovňa s kapacitou 520 postelí. Stavba bola ukončená 29. decembra 1991. Moderný hotel s bazénom, saunou, telocvičňou a posilňovňou slúži rekreačným účelom pracovníkov Slovenského odborového zväzu. V zimnom období je k dispozícii 5 lyžiarskych vlekov. Po pôvodných kúpeľoch však už takmer nič neostalo.

V záujme ochrany minerálnych prameňov v kúpeľoch Nová Ľubovňa Ministerstvo zdravotníctva SR 18. decembra 2007 vyhláškou č. 3/2007 Z. z. vyhlásilo ochranné pásma I. a II. stupňa prírodných minerálnych zdrojov v Novej Ľubovni. Ochranné pásmo I. stupňa chráni výverovú oblasť, ochranné pásmo II. stupňa chráni tranzitnoakumulačnú oblasť. Ochranné pásma sú vyznačené na priloženej mape.

Hotel Lubovňa. Foto Pavol Sás

Mapa s vyznačením ochranného pásma v Novolubovnianských kúpeľoch